

Avdelningen för Ekonomisk statistik
Prisenheten

Korgeffekten

- Effekten på KPI-talet av årliga förändringar i varukorgens sammansättning

KPI ska belysa hur ändrade priser påverkar konsumenternas kostnad för att bibehålla en oförändrad levnadsstandard. I teorin innebär ett idealt levnadskostnadsindex att hushållens kostnader för en viss nyttonivå jämförs vid olika prissituationer utifrån de konsumtionsval som är optimala vid varje jämförelsesituation. Jämförelsen avser alltså samma totala nytta, men sammansättningen av nyttigheterna – varorna och tjänsterna – skiljer sig åt när hushållen anpassar sig till rådande relativpriser.

I Sveriges KPI uppdateras sammansättningen av den varukorg som ligger till grund för beräkningarna en gång per år, vid varje årsskifte. Dels uppdateras korgens sammansättning som sådan - vissa varor och tjänster tas bort medan andra tillkommer - och dels uppdateras konsumtionsvikterna för redan befintliga produkter. Som en effekt av de årsvisa uppdateringarna kan indexnivån komma att justeras något. Denna så kallade "korgeffekt" kan närmast beskrivas som en teknisk effekt på index. Hur stor den blir beror dels på hur mycket konsumtionsvikterna har ändrats och dels på vilka relativprisförändringar som skett under motsvarande perioder. I januari varje år redovisar SCB hur stor del av förändringstalen som utgörs av korgeffekten.

Beskrivning av korgeffekten och KPI:s indexkonstruktion

De effekter på KPI av ändrad varukorgssammansättning som uppkommer vid årsskiften är en följd av den valda indexkonstruktionen.

KPI är ett kedjeindex uppbyggt av indexlänkar vilka anger förhållandet mellan det genomsnittliga prisläget för intilliggande år. Prisförändringarna på olika varor och tjänster vägs ihop till en genomsnittlig prisförändring med stöd av varukorgens sammansättning under de båda åren. Det här sättet att beräkna indextalen säkerställer att indextutveckling på lång sikt blir

rättvisande, då prisförändringar vägts samman utifrån konsumtionsuppgifter som speglar konsumtionens sammansättning under just de perioder som prisjämförelsen avser.

Vidare beräknas även indexlänkar som anger förhållandet mellan prisläget i respektive månad, och det genomsnittliga prisläget under kalenderåret två år tidigare. Genom att multiplicera sådana länkar med kedjade indextal för år, bildas indextal för enskilda månader.

För perioden från 1980 och till och med 2005 används en särskild länk, konstruerad i enlighet med den indexkonstruktion som användes före 2005.

För januari 2019 beräknas exempelvis KPI-talet med basår 1980=100 enligt följande:

$$KPI_{1980}^{2019, jan} = I_{2017}^{2019, jan} \times I_{2016}^{2017} \times \dots \times I_{2005}^{2006} \times I_{1980}^{2005}$$

Då förändringstal i KPI beräknas utifrån den publicerade indexserien gäller att en jämförelse av indextal för exempelvis januari 2019 med det för december 2018 påverkas av att olika typer av länkar har använts i de båda indexberäkningarna. I decemberindexet 2018 avslutas kedjan av en länk som anger förhållandet mellan prisläget under kalenderåret 2016 och prisläget i december 2018. I januariindex skattas prisförändringar från helåret 2016 istället med en länk som anger förhållandet mellan det genomsnittliga prisläget under 2016 och det genomsnittliga prisläget under 2017, samt en annan länk som anger förhållandet mellan det genomsnittliga prisläget under 2017 och prisläget i januari 2019. Dessa länkar har olika sammansättning av varukorgen:

- Den länk som jämför prisläget under 2016 med det i december 2018 har beräknats på basis av konsumtionens sammansättning under 2016.
- Den länk som jämför prisläget 2016 med det under 2017 har beräknats på basis av konsumtionens sammansättning under båda dessa år.
- Den länk som jämför prisläget under 2017 med det som råder i januari 2019 har beräknats på basis av konsumtionens sammansättning under 2017.

En jämförelse av indextal mellan olika år påverkas därmed inte enbart av prisförändringar mellan de båda tidpunkterna utan även av att varukorgens sammansättning har förändrats. Korgeffekten är en skattning av hur stor del av respektive förändringstal som kan förklaras av denna typ av förändringar.

Storlek på korgeffekten i januari 2019

I tabellen nedan redovisas storleken på korgeffekten på KPI i januari 2019, tillsammans med motsvarande effekter för de senaste åren. Talen anger med hur många procentenheter månadsförändringen och inflationstakten har påverkats av de uppdateringar av korgen som gjorts vid årsskiftet. Utan uppdateringar av korgen 2019 så skulle månads takten respektive årstakten i KPI med andra ord ha varit -0,9% och 2,0% istället för -1,0% och 1,9%.

Effekt av ändrad varukorgssammansättning på förändringstalen i KPI (i procentenheter):

Typ av förändringstal	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Månadstakt	-0,5	0,2	-0,5	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,1
Årstakt	-0,2	-0,1	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1

En genomgång av korgeffekten de senaste åren

- 2019 – Korgeffekten var sammantaget -0,1 procentenheter på såväl månads takten som årstakten i januari. Ett flertal olika produktgrupper bidrog till den sammanlagda effekten.
- 2018 – Korgeffekten var sammantaget -0,16 procentenheter på månads talet vilket avrundats till -0,2 i tabellen ovan. Ett flertal olika produktgrupper bidrog till den sammanlagda effekten.
- 2017 – Korgeffekten var -0,1 procentenhet avrundat, vilket är nära ett historiskt genomsnitt. Den större delen av korgeffekten 2017 berodde på några få produktgrupper där konsumtionsvikterna uppdaterades ovanligt mycket.
- 2016 – En relativt liten korgeffekt sammantaget, 0,0 procentenhet avrundat. Inte heller några större effekter från enskilda grupper.
- 2015 - Korgeffekten från räntekostnader för egna hem och 95-oktaning bensin var jämförelsevis stora och bidrog sammantaget med 0,1 procentenhet uppåt på månads talet. Detta motverkades av många små negativa bidrag från resten av varukorgen. Sammantaget innebar det en korgeffekt på 0,0 procent avrundat.
- 2014 - Inga anmärkningsvärt stora förändringar av konsumtionsvikterna skedde för några enskilda varor och tjänster inom varukorgen. Effekten på månads talet blev därför mycket liten.
- 2013 - Korgeffekten var positiv, 0,1 procentenhet på månads talet. Den huvudsakliga anledningen var att lånestockens

sammansättning inom räntekostnader ändrades relativt mycket under 2012 vilket ändrade bilden av det gångna årets räntesatsutveckling. En viss korgeffekt uppstod också särskilt från några tjänstegrupper där konsumtionsvikterna ändrats mer än vanligt i uppdateringen. En förskjutning av konsumtionsvikten för hyresrätter mot äganderätter skedde även inom boendeposten på grund av en metodändring i framtagandet av bostadsbeståndet som låg till grund för vägningstalsberäkningarna i KPI.

- 2012 - Korgeffekten var återigen ovanligt stor, - 0,5 procentenheter på månadstalet. Anledningen var främst att vägningstalet för räntekostnader för egna hem minskade relativt mycket på grund av den låga räntesatsnivån 2010. Korgeffekten från räntekostnader utgjorde cirka halva den totala korgeffekten på månadstalet i januari 2012.
- 2011 - Index för räntekostnader för egna hem uppdaterades med mer aktuell information om lånestockens sammansättning, vilket ändrade bilden av det gångna årets räntesatsutveckling. Uppgången i den rörliga räntan under 2010 fick en större betydelse i indexberäkningen. Korgeffekten på månadstalet i januari blev därför positiv (+0,2 procentenheter).
- 2010 - Från 2010 redovisas de förändringar i lånestockens sammansättning som skett under året inom räntesatsindex som en korgeffekt. Tidigare var praxis att istället redovisa detta som en del av priset förändringen. Nedgången i den rörliga räntan under 2009 fick en större betydelse i indexberäkningen, vilket fick en stor effekt på korgeffekten. Korgeffekten på månadstalet i januari blev därför ovanligt stor (totalt -0,5 procentenheter).